

Rytterfægtingen ved Vorbasse den 29. februar 1864

En fortidsbrugsundersøgelse af en sejrrig træfning i 1864-krigen

Af Mads Valdemar Egsgaard Hauge

Indledning

Om morgenen mandag den 29. februar 1864 afholdt den danske 5. eskadron af 3. Dragonregiment hesteparade i Vorbasse. Umiddelbart efter paraden indløb der ca. kl. 11 en spionmelding om, at preussiske husarer tidligt om morgenen var brudt op fra landsbyerne Gelballe og Vranterup, og snart efter meldtes, at de danske forposter i Kragelund og Bække var overrumplede af fjenden. Husarernes anfører, oberstløjtnant von Rantzau, sendte sin 4. eskadron og en del af 2. eskadron frem mod Skødegård syd for Fitting, hvorfra den danske overvagtimester Jøns med sine 17 mand kastede sig imod dem, men blev trængt og måtte trække sig tilbage. Husarerne forfulgte dem nu mod Skødebjerggård sydøst for Vorbasse, hvor de danske underofficerer havde fået samlet mandskabet, da deres sekondløjtnant Valdelin Saurbrey på dette tidspunkt var i Vorbasse. De red nu Jøns og hans folk til undsætning. De danske styrker var trængt, og Jøns og et par dragoner blev taget til fange. Kort efter kom Saurbrey tilbage fra Vorbasse, men fik svært ved at få hold på sine folk, der var hårdt forfulgt af husarerne.

Preusserne standsede dog ved Skødebjerggård for at sikre sig, at der ikke var nogen skjult bag gården. Dette øjeblik benyttede Saurbrey til at samle sin deling og gå til angreb på den talmæssigt overlegne fjendtlige styrke, der mod forventning veg tilbage. Denne tilbagetrækning fandt Saurbrey mistænkelig, da den kunne skyldes et baghold ved Skødebjerggård. Sekondløjtnanten sendte derfor et par mand ud for at se bag gården. Imens greb de preussiske husarer til en offensiv, men Saurbrey og hans folk gik straks til modangreb. Da preusserne erfarede, at ritmester Moe og hans del af eskadronen var på vej fra Vorbasse, valgte husarerne at flygte. Dragonerne sluttede først forfølgelsen af husarerne ved Kragelund. Kampen gjorde øjensynlig indtryk på preusserne, da der blev givet forbud imod fremtidig udsendelse af sådanne isolerede styrker.

Den dansk-tyske krig i 1864 medførte, at Danmark måtte afstå hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenborg til sejrherrene Preussen og Østrig. Dermed opløstes den dansk-tyske helstat, og tilbage stod en amputeret dansk nationalstat, hvis grænse i store træk fulgte Kongeåen. Nederlaget i

den tragiske krig i 1864, den anden slesvigske krig, fik derfor såvel politiske som mentalitetsmæssige følger for kongeriget Danmark.

Med krigen og den nationale homogenitet som baggrund opstod den moderne, dansknationale identitet forankret i en selvberørende indadvendthed. På grund af det eklatante nederlag i krigen blev den sejrige træfning ved Vorbasse fremhævet snarere for dens symbolske virkning i den danske befolkning end for fægtningens militære betydning, der var yderst minimal. Rytterfægtningen ved Vorbasse gik over i danmarkshistorien som et af de få danske lyspunkter i den forsmædelige krig i 1864, der betød, at det danske monarki i sit areal blev reduceret med to femtedele og i sin befolkning med en tredjedel.

I 1914 skrev højskolelærer Heinrich Nutzhorn en vise på melodien ”Langt højere bjerge” om begivenheden i anledning af 50-års jubilæet. Heltekvadets sjette strofe omhandlede episoden ved Vorbasse og dens indplacering i 1864-krigen som helhed:

Ja, Hurra, I danske Dragoner og tak,
for hvad I ved Skjødebjerg øved'
med lutter ”Retræte” og Øllebrødssnak
man længe vor Taalmod har prøvet.
Men I har os lettet en Smule vort Sind
og kastet en Straale i Tasmørket ind.

Rytterfægtningen ved Vorbasse er et såkaldt erindringssted inden for 1864-krigen. Begrebet erindringssteder er ”steder”, der har en central status, og som markerer vigtige eller typiske tegn på og i det nationale fællesskab. Begrebet anvendes både i en helt konkret betydning, de stedbundne materielle erindringssteder, og i en bred abstrakt betydning, fx de immaterielle erindringssteder. Rytterfægtningen ved Vorbasse er som erindringssted en begivenhed bundet op på en konkret lokalitet og samtidig et lokalt symbol, der har resulteret i rejsning af et mindesmærke til minde om begivenheden. Et andet erindringssted med tilknytning til 1864-krigen er eksempelvis Dybbøl, som i en dansk sammenhæng ikke alene er et lokalt, men nationalt symbol.

Sammenholdelsen af rytterfægtningen ved Vorbasse som begivenhed med 1864-krigen og dens radikale konsekvenser for Danmark berettiger en undersøgelse af, hvorledes træfningen ved Vorbasse historisk set er blevet brugt i en lokal kontekst. Fortidsbrug eller historiebrug forudsætter en historiebevidsthed, der forstås som sammenhængen mellem menneskers fortidsfortolkning,

samtidsforståelse og fremtidsperspektiver. En undersøgelse af rytterfægtningen ved Vorbasse i et lokalt erindringsfællesskab baserer sig på erindringsfællesskaber som konstruerede ”forestillede fællesskaber” med et begreb fra den britiske nationalismehistoriker Benedict Anderson. Dvs. at man oplever, at man har noget til fælles med en række mennesker, som man ikke selv kender direkte.

Der findes forskellige typologier inden for fortidsbrug/historiebrug, udviklet af blandt andre Klas-Göran Karlsson, Peter Aronsson og Bernard Eric Jensen. Da fortidsbrug ofte har hybridkarakter, vil undersøgelsen ikke tilstræbe en specifik typologi. I forhold til fortidsbrug vil artiklen søge at håndtere følgende spørgsmål: Hvem bruger erindringsstedet rytterfægtningen ved Vorbasse? Og til hvad? Og med hvilken dagsorden? Med hvilke formål, i hvilke sammenhænge og på hvilke måder? Det centrale spørgsmål i problemstillingen centrerer sig således om, hvordan rytterfægtningen er blevet mindet i forskellige sammenhænge. Som et led i dette spørgsmål vil det blive undersøgt, hvordan anvendelsen af begivenheden i det lokale erindringsfællesskab forholder sig til den større nationale fortælling om 1864-krigen og dens eftervirkninger i det dansknationale erindringsfællesskab.

I en undersøgelse af historiebrugen af træfningen ved Vorbasse i 1864 synes det nærliggende at fokusere på de forskellige mindearrangementer, der er blevet afholdt gennem årene. På grundlag heraf er der udvalgt tre jubilæumsfejringer: 25-, 50- og 100-års mindedagene i hhv. 1889, 1914 og 1964. 25-årsdagen udgjorde den første større markering i Vorbasse af rytterfægtningen, mens 100-året repræsenterer den hidtil største højtideligholdelse af den sejrige træfning. Derved kan de tre markeringer give et forholdsvis bredt indblik i, hvordan Vorbasse-træfningen er blevet mindet inden for en periode på 75 år.

Den lokale offentligheds brug af rytterfægtningen ved Vorbasse som historisk begivenhed kommer først og fremmest til udtryk i den lokale presse. Avismæssigt var området ved Vorbasse delt bl.a. af bladene fra Esbjerg og Vejle. Som følge heraf er der udvalgt tre organer: *Vestkysten* (1918-91) og *Vejle Amts Folkeblad* (1865-), begge venstreblade, og den konservative *Vejle Amts Avis* (1828-1960). Arkivalsk materiale fra Lokalthistorisk Arkiv i Vorbasse (arkivfond A 94) vil tillige blive benyttet, dels fordi to af dagbladene ikke dækker 25-årsdagen i 1889, og dels grundet materialets selvstændige værdi som kilde til mindearrangementerne i 1889, 1914 og 1964.

Mindestenen

Skytteforeningen og Demokratisk Forening i Vorbasse rejste i 1880 en mindesten i Skødebjerg Plantage for rytterfægtningen ved Vorbasse i 1864. Mindestenen, der er det mest kendte mindesmærke i Vorbasse Sogn, bærer indskriften:

Ved Vorbasse seirede DANSKE DRAGONER OVER TYDSKE HUSARER d. 29 Februar 1864

Gud han raader, naar vi fange Sejer igjen

Mindestøtten blev indviet ved en lille fest, hvor der både var taler og sange. Desværre findes der ikke noget referat fra denne begivenhed.

25-årsfesten i 1889

Ved mindefesten i Vorbasse lørdag den 2. marts 1889 i anledning af 25-året for rytterfægtningen affyrede en deling soldater en æressalut for "heltene fra Vorbasse". De blev tillige fremhævet i de taler, der blev holdt. Heltene var ritmester Moe og frem for alt sekondløjtnant Saurbrey, der nærmest blev forherliget for sin indsats. Til mindefesten blev der sunget en sang, "Det wår en kold Winterdaw", der var skrevet af J. Jakobsen. Sangen var på otte strofer med hver fire vers.

Ritmesteren versus Saurbrey

I sangen blev ritmester Moe fremstillet som en frygtsom militær befalingsmand, der blot søgte at redde sit eget skind i krigens ragnarok. Ritmesteren blev indsat i et modsætningsforhold til sekondløjtnant Saurbrey, der omvendt fik æren for træfningens heldige udfald. Sjette strofe beskrev helten fra Vorbasse, der sammen med sin deling modigt havde taget kampen op mod preusserne. Den danske premierløjtnant O. F. Gedde beskrev mange år senere sekondløjtnant Saurbrey som "helten fra Vorbasse", der havde æren for kampens resultat, *thi det var i første Linie ham og alene ham, der ved sin modige og absolut resolute Optræden skaffede os Sejren*. En måned efter rytterfægtningen, den 29. marts 1864, blev Saurbrey ridder af Dannebrog. Ottende og sidste strofe udtrykte en taknemlighed for den heroiske indsats, der i høj grad blev tilskrevet Saurbrey og hans person.

Vi trænger te å sej en Tak
te dem, der stred med Ære,
å mind' hweranner om: We snak
lod di det ikke wære.

Den stærke tradition for i eftertiden at rehabilitere mindet om sekondløjtnanten på bekostning af ritmester Moe kan henregnes til en moralsk form for fortidsbrug. Et af kendetegnene ved en moralsk fortidsbrug er anvendelsen af rehabilitering som funktion. Billedet af en nølende og nærmest pacifistisk majoritet i den danske offentlighed modsat de kampivrige og idealistiske dragoner genopdages som et essentielt aspekt ved krigen i 1864.

I sangen fra 1889 optræder tillige en eksistentiel fortidsbrug, hvor fokuset er det basale behov for at mindes en konkret historisk begivenhed eller periode. I sangens syvende strofe hedder det således om sekondløjtnant Saurbrey og hans deling.

De blew en Lyspunkt i Fireogtres
- kun fo a dem der findes –
å netop derfor er et wes,
wi denne Daw wil mindes.

Rytterfægtningen ved Vorbasse bliver her placeret i sammenhæng med krigen i 1864, der for den danske offentlighed forblev et åbent, ulægt sår mange år efter nederlaget. Herved forankres Vorbasses placering i den nationale fortælling om kampen mellem dansk og tysk i 1800-tallet. I kraft af en eksistentiel fortidsbrug bliver denne lokale begivenhed rodfæstet og orienteret i en større sammenhæng.

Gilde på Vorbasse Kro

Torsdag den 28. februar 1889 skrev *Vejle Amts Avis* om markeringen af 25-året for rytterfægtningen ved Vorbasse. Det konservative dagblad beskrev indledningsvis selve hændelsen et kvart århundrede forinden. *Idag holdes der Fest i Vorbasse i Anledning af, at det er 25 Aar siden, at denne Landsby var Skuepladsen for en smuk Rytterfægtning mellem Escadronen Moe den westphalske Husar-General Mülbe med Regiment Nr. 8, hvor det gik Tydskerne meget ilde, og da*

de der fik dygtige Prygl, forbød den tydske Overkommando at gjøre lignende Streiftog i Fremtiden. Avisens skildring af træfningen et par dage efter (den 2. marts 1864) var dernæst aftrykt i notitsen.

Om mindefesten hed det afslutningsvis, at der ville blive afholdt *et Festmaaltid i Vorbasse Kro, hvor Cand. Nutzhorn fra Askov, Pastor Sveistrup fra Veien og Gaardeier Buch fra Seest holde taler.* Cand.theol. H. Nutzhorn forfattede som tidligere nævnt ved 50-årsjubilæet en vise om rytterfægtningen med titlen ”Til hest nu, Dragoner”. Som ung teologistuderende blev han tilknyttet højskolebevægelsen, og fra 1862-64 var han lærer på Rødding Højskole indtil krigen i 1864 og tabet af Slesvig lukkede højskolen i den sønderjyske by. Højskolen blev videreført fra 1865 i Askov nord for Kongeåen ved Vejen, hvor Nutzhorn fortsatte som højskolelærer frem til omkring år 1900. I sine senere år var han redaktør af højskolesangbogen, hvor han komponerede melodien til Grundtvigs ”Fæderneland! Ved den bølgende Strand”. Øjensynlig var der i 1889 både et mindearrangement på kroen i Vorbasse torsdag den 28. februar og mindefest ved mindestenen lørdag den 2. marts.

50-årsdagen i 1914

Mindestenen og dens omgivelser kom efterhånden til at bære præg af tidens tand, og forud for 50-årsdagen i 1914 gik skytteforeningerne i Vorbasse og nabobyerne Gesten, Veerst, Bække, Thorsted og Vejen derfor sammen om at sætte mindesmærket i stand. Mindestenen blev rensset for mos og alger, inskriptionen blev trukket op med forgyldte bogstaver og om selve mindestøtten blev der sat et rødmalet jernstakit.

50-årsdagen blev markeret lørdag den 28. februar 1914 med en stor fest, der begyndte ude ved mindestøtten. Ligesom 1889 var året 1914 modsat 1864 ikke et skudår, hvorfor mindehøjtideligheden fandt sted den 28. februar. Det gode vejr var formentlig medvirkende til, at 400-500 mennesker mødte op til arrangementet. Der blev sunget fædrelandssange, og sangene blev akkompagneret af et hornorkester. Festen indledtes med Nutzhorns sang, der var skrevet til lejligheden: ”Til hest nu, Dragoner”.

Laust Rasmussens tale

Blandt talerne var den lokale folketingsmand Laust Rasmussen fra Grindsted. I sin tale takkede han for istandsættelsen af mindesmærket. Han citerede fra sangen ”Mindet lader som ingenting, er dog et lønligt Kildespring”. Politikeren udtalte, at det folk, *der lader haant om sine Minder, har ikke sin Berettigelse.* De nationale minder var for Rasmussen noget af det mest dyrebare. *Vi har faaet dem i*

Arv fra vore Fædre og vil give dem i Arv igen til vore Børn. I denne del af talen gør folketingsmedlemmet brug af en eksistentiel historiebrug, idet han betoner vigtigheden i at mindes. Samtidig relaterer han minderne om krigen og rytterfægtningen ved Vorbasse til nationen som helhed, der anskues ud fra en genealogisk synsvinkel som én stor slægt.

Den lokale parlamentariske repræsentant gengav derefter erindringer fra dengang han som 13-årig i 1864 blev vidne til de sårede soldater i Grindsted. Han berettede om den preussiske husar Valentin Jacobi (1842-64), der havde fået kløvet hovedet. Om morgenen den 1. marts så han husarens lig, der lå i rullestuen på Grindsted Kro. De danske dragoner havde taget 22 heste og følgende fanger: en officer, en feltkirurg, 32 underofficerer og menige, heriblandt syv sårede, hvoraf husaren Valentin Jacobi, der var skrædder af profession, døde i Grindsted om aftenen den 29. februar. Preusserne havde af de danske dragoner taget fire mand og seks heste, og fire underofficerer og tre mand var sårede. Blandt de sårede var korporal Laust Nielsen (1839-64). Den ugifte korporal fik et stiksår gennem højre øje, og han blev dernæst bragt til Grindsted, hvor han begyndte at komme sig. Den 12. marts døde han imidlertid af en hjernebetændelse. Laust Rasmussen berettede gribende om den sårede danske dragon, *der laa længe, inden Døden kom.*

Han sluttede sin tale med at gøre opmærksom på, at man nok måtte revidere den kollektive historiefortælling om rytterfægtningen ved Vorbasse. *Nu ser vi jo mere nøgternt paa Sagerne, end man den Gang gjorde, og man skal være varsom for ikke at komme til at gøre Uret mod dem, der stod i Spidsen.* Han mente, at befolkningen havde dømt regeringen for hårdt lige efter krigen og nederlaget i 1864, og at den i virkeligheden ikke kunne have handlet meget anderledes. Laust Rasmussen lagde i sin tale vægt på, at den danske regering *var berettiget til at regne med Hjælp fra baade Sverrig-Norge og Vestmagterne, men Bismarck var vore Diplomater overlegen.* Folketingsmand Laust Rasmussen søger med disse ord et halvt århundrede efter den katastrofale krig ideologisk at legitimere det daværende danske regeringsstyre og rationalisere dets førte udenrigs- og sikkerhedspolitik. Denne fortidsbrug kan rubriceres som ideologisk. Det er en form for fortidsbrug, der fortrinsvis benyttes af politiske elitegrupper, hvilket Laust Rasmussen som medlem af Folketinget må henregnes til.

Udfaldet fra træfningen ved Vorbasse blev dog fremstillet som resultatet af den handlekraftige danske dragon modsat de passive og defaitistiske danske politikere i den syvende og sidste strofe af Nutzhorns sang, der blev uropført ved samme lejlighed:

Saa lad os herefter da blot slippe fri
for al den forstandige Tale
om fint og forsigtigt Krigs Diplomati,
som leder dog kun til Skandale,
nej, snarest vi slap vel for Eksekution,
hvis Udenrigsministeren var en Dragon.

De danske soldaters politikerlede under krigen i 1864 levede videre i den kollektive, folkelige erindring, som den kommer til udtryk i Nutzhorns paradigmatiske sang. Det var med andre ord en stærk, grundfæstet tradition i den danske historiebevidsthed om krigen i 1864, som Laust Rasmussen med sin tale ved 50-årsdagen i 1914 søgte at sætte spørgsmålstegn ved.

I sin tale henlede han endvidere forsamlingens opmærksomhed på det forhold, at rytterfægtningen ved Vorbasse sammen med Mysunde-dagen (2. februar ved Dannevirke) og Helgolands-dagen (søslaget 9. maj) var de eneste lyse minder for Danmark fra 1864-krigen. Men denne ulykkelige krig skulle ifølge Rasmussen vise sig at blive en kilde til lykke, til indre fremgang. *Der staar i en Sang, at "Dannevirkenatten" blev Danmarks Dag". Dette bliver der Mening i, naar vi ser paa Tiderne efter 64, som jo i særlig Grad har været en Fremgangs og Energiens Tid frem for nogen anden.* Den danske hærs kontroversielle tilbagetrækning fra Dannevirke-stillingen, den historiske grænsevold mod syd, natten mellem den 5. og 6. februar 1864, var i den folkelige historietradition inkarnationen af nederlaget i den tragiske krig. Det nationale tab blev en indre løftestang for en gennemgribende modernisering af det danske samfund i de efterfølgende årtier. Denne grundfølelse sammenfattes bedst i det navnkundige mantra i årene efter krigen, "Hvad udad tabs, skal indad vindes".

Opdyrkningen af den jyske hede, bonde-, arbejder-, husmands-, andels- og højskolebevægelsen er nogle af de sociale, kulturelle, politiske og økonomiske strømninger, der i slutningen af 1800-tallet var et led i det danske samfunds folkelige og demokratiske mobilisering fra top til bund, fra hovedstad til vestjysk landsogn. Laust Rasmussen anslog derved i afslutningen på sin tale det samme tema, som han indledte med: betydningen i at værne om minderne fra såvel selve krigen i 1864 som ihukommelsen af dens virkningshistoriske relevans for Danmark anno 1914. Det lokale og nationale element smelter således herved sammen til en enhed. I talen til de 400-500 borgere ved mindestenen gjorde Laust Rasmussen brug af både en eksistentiel og ideologisk fortidsbrug i

beretningen om rytterfægtningen ved Vorbasse og dens plads i den bredere, nationale fortælling om krigen og dens følgevirkninger.

Vorbasse Hotel

Ved afslutningen på mindearrangementet gik man med hornorkesteret og fanerne i spidsen i procession til kaffe på Vorbasse Hotel, der var blevet opført blot tre år forinden. Festsalen på hotellet kunne ikke rumme de mange deltagere, der derfor måtte drikke kaffe i hold. På hotellet var der igen taler, blandt andre af to veteraner, gårdejer L. Christensen fra Kragelund og Gregers Christensen fra Hejnsvig. Sidstnævnte takkede kongen, Christian 10., og Rigsdagen for den hædersgave, som var tildelt alle veteraner i jubilæumsåret. *Dette, at den blev givet med Enighed fra alle Sider, var for ham meget mere end de 100 Kr., Gaven andrager*, lød det i avisreferatet. Den 15. februar 1914 udbetaltes de første 100 kr. til krigsveteranerne som en årlig hædersgave.

En anden taler, Niels Rosengreen fra Skødebjerg, fandt, at man alt for ofte skildrede helten fra Vorbasse, løjtnant Saurbrey, på ritmester Moes bekostning. Sekondløjtnant Valdelin Saurbrey blev også vist en særlig opmærksomhed i H. Nutzhorns førnævnte sang fra markeringen af 50-året for begivenheden i 1914. I tredje strofe blev sekondløjtnantens heltemod kontrasteret med ritmester Moes resignerende kommando:

Den Ritmester sagde: "Gjør heller omkring,
saa vil vi os trække tilbage."

Men Sauerbrey svared: "Aa snak om en Ting!
nu har jeg dog aldrig kendt Mage!"

Den Ritmester studsed' ved Løjtnantens Ord,
og mer, da han saa, han mod Preusserne fór.

I spørgsmålet om forholdet mellem ritmester Moe og sekondløjtnant Saurbrey genfremsættes en moralsk fortidsbrug, hvor Saurbreys moralske habitus som heltefiguren fra Vorbasse atter understreges. Traditionen fra 25-års jubilæet i 1889 var dermed yderligere cementeret. Det blev sent før formanden for festkomiteen, proprietær Iver Straarup fra Skødebjerggård, kunne afslutte den vellykkede mindededag.

100-årsdagen i 1964

Ved markeringen af 100-årsdagen for rytterfægtningen ved Vorbasse lørdag den 29. februar 1964 var der arrangeret besøg af Jydske Dragonregiments æreskommando, trompeterkorps og fanevagt fra rytterforeninger og forsvarsbroderforeninger. Jydske Dragonregiment havde dagen forinden højtideligholdt 100-årsdagen for Niels Kjeldsens død med æreskompagni og kransenedlæggelse ved mindestenen i Blåkjær Skov og ved hans grav på Give Kirkegård. Dragon Niels Kjeldsen, den danske nationalhelt fra krigen i 1864, var fra Ullerup i Give Sogn. Ved mindestenen i Skødebjerg Plantage stod en æresvagt bestående af tre soldater, hvoraf de to var iført dragonernes uniformer for 100 år siden og den tredje i den uniform, der anvendtes i 1964. Oberst K. A. Krarup fra Jydske Dragonregiment i Holstebro fortalte om træfningen. Efter talen nedlagde obersten en krans fra regimentet ved mindestenen, og der blev spillet en fanfare.

Efter markeringen i 1914 var mindesmærket i Skødebjerg Plantage atter blevet forsømt, og i 1927 besluttede de Samvirkende Sønderjydske Foreninger at foretage en hovedstandsættelse af mindestenen og dens omgivelser. I udvalget for arbejdet var sognerådsformand H. N. Hansen fra Vorbasse og proprietær Straarup. Efter at restaureringen var gennemført, blev mindesmærket den 14. oktober 1927 ved en lille højtidelighed overdraget til Vorbasse Kommune, der påtog sig de fremtidige forpligtelser med hensyn til vedligeholdelse. Sognerådsformand Frederik P. Jensen var derfor blandt de mange, der lagde en krans eller blomster ved mindestøtten ved 100-års jubilæet i 1964. En af dem var vognmand August Klockmann, Vejen, hvis farfar, gårdejer H. Klockmann, havde deltaget i rytterfægtningen i 1864. For sin indsats blev han hædret af kong Christian 9. med sølvkorset, også kaldet Dannebrogsmændenes Hæderstegn.

Et nyt minde

Mandag den 2. marts 1964 skrev pressen om mindearrangementet i weekenden. *Vestkystens* reportage fra begivenheden bar overskriften ”Rytterfægtningen ved Vorbasse mindet i week-enden” med underoverskriften ”100-års-dagen for fægtningen ved Skødebjerg, der blev et af de få lyspunkter i katastrofeåret 1864”. *Vejle Amts Folkeblad* omtalte også rytterfægtningen som et af de bedre minder fra krigen, *idet de danske soldater da for alvor viste deres mod og styrke, saa tyskerne blev slaaet paa flugt*. Det var som følge heraf naturligt for venstrebladet, at *saavel den lokale befolkning som militæret havde ønsket at markere denne dag gennem en sammenkomst, hvor man hædrede mindet om tapre krigere*.

Efter krans- og blomsternedlæggelse samledes man på missionshotellet i Vorbasse, hvor der blev holdt flere taler og sendt et telegram til kongen, Frederik 9. Oberst K. A. Krarup udtalte sin glæde over det velholdte mindesmærke for rytterfægtningen. I sin tale berørte han forsvarsviljen som en national opgave og dens perspektiver. *Det stemmer sindet at mindes, hvad der er gået forud, og hvad der følger med, når man er parat til at forsvare sit land.* Den danske nation havde en forpligtelse til ifølge obersten at mindes både sejrene og nederlagene i vor fælles historie. *Vi må altid være beredt til at forsvare vort land, ingen ønsker krigen, men vi må håbe, at den ånd, der fik Niels Kjeldsen til at kæmpe mod overmagten, stadig må være til stede.* Ved at holde de nationale mindesmærker så smukke som ved Skødebjerg, *er man med til at skabe denne ånd.*

Assurandør Svend E. Andersen fra Kolding understregede nødvendigheden i at have et effektivt forsvar, såfremt en ny krig skulle undgås. *Vi i forsvarsbroderforeningen arbejder for at vække forsvarsviljen, og hertil medvirker en mindefest som denne hvor vi mærker ånden og føler, at minderne stadig lever i slægterne.* Førstelærer Sven Tygesen fra Vorbasse fremhævede det 19. århundrede som et betydningsfuldt og skæbnesvangert sekel i danmarkshistorien. Folkestyrets fredelige indførelse, folkeoplysningsarbejdet og andelsbevægelsen hørte til blandt 1800-tallets positive fænomener, hvorimod tabet af Norge i 1814 og Sønderjylland i 1864 var regulære katastrofer, *som vi dårligt kan fatte i dag.* De ovenfornævnte begivenheder og bevægelser *taler til os om, at vi skal se realistisk paa tingene, og siger tillige, at selvom vi kun er en lille flok, saa nytter det at tage kampen op, men en forudsætning er det, at vi, som dragonerne gjorde det, tror paa sagen. Historien vil tale til os om, at vi altid skal være vaagne.*

Tygesens budskab var, at det nyttede at kæmpe for sine højt værdsatte værdier i analogi med de danske dragoners heltemodige indsats i 1864. I forhold til mindearrangementets betoning af mindesmærkernes samlende, nationale funktion og dets generelle vægt på betydningen af at mindes vor historiske arv er en eksistentiel fortidsbrug på alle måder nærværende ved 100-årsmarkeringen i 1964. Denne eksistentielle fortidsbrug får imidlertid et islæt af en moralsk fortidsbrug, da budskabet i de tidligere nævnte taler antager karakter af at være agiterende og appellerende i sin form. I relation til den nationale forsvarsvilje søgte ikke mindst Sven Tygesens tale et opgør med den danske mentalitet og indstilling, der udmøntedes i vendinger som ”det skal nok gå” og ”Hvad skal det nytte?”.

Det fremstår tydeligt, at mindet om krigen i 1864 havde fået en ny baggrund i 1964. Efter krigen i 1864 var neutralitet det grundlæggende element i den danske udenrigs- og sikkerhedspolitik. Under 1. verdenskrig (1914-18) lykkedes det Danmark at holde sig udenfor de europæiske stormagters

opgør, mens den danske neutralitet under 2. verdenskrig (1939-45) blev anfægtet med den tyske besættelse af Danmark 1940-45. Efter besættelsens ophør opgav Danmark neutralitetspolitikken og blev medlem af den vestlige forsvarsalliance NATO i 1949. Det er først og fremmest i det lys, man bør se talerne ved 100-års jubilæet i 1964. 1864-krigen var ikke længere den sidste krig, som Danmark havde kæmpet, og på baggrund af den tyske besættelse fik de danske dragoners ihærdige kampvilje et nyt og meningsfuldt perspektiv. Freden var og blev ikke nogen selvfølge, heller ikke for det lille og uskyldige Danmark. Set i lyset af den 9. aprils lidet heltmodige forløb fremstod de danske dragoner fra 1864-krigen som ægte patrioter, der kæmpede for alt, hvad de havde kært. I *Vejle Amts Folkeblad* formuleredes det på den måde, at 100-årsdagen knyttede bånd *til en fortid, som fostrede mænd, hvis handlekraft og hele indstilling ikke kan undværes i det fredens Danmark, som dragonerne for 100 aar siden værgede saa bravt.*

De danske dragoner fra krigen i 1864 blev således genskabt eller restaureret i et nyt lys i 1964 på baggrund af modstandsbevægelsens kamp mod den tyske besættelsesmagt og nazismen og for et frit, fredeligt og uafhængigt Danmark. Herved var mindet om et af de få danske lyspunkter fra krigen og nederlaget i 1864 gjort til genstand for en moralsk funderet historisk tolkning.

Andre talere

Blandt de øvrige talere på Vorbasse Hotel var smedemester Hans Toft, Føvling, historikeren, førstelærer V. Andersen, Bække, gårdejer Niels Straarup, Krogager, og vognmand Klockmann, Vejen. Den pensionerede lærer Kresten Straarup fra Vonsild var født på Skødebjerggård i 1889. Han fortalte om, hvad der berettedes ham om rytterfægtningen i hans drengeår. Hans nedskrevne beretning fra 1964 om fægtningen ved Skødebjerg kan i dag studeres i Lokalhistorisk Arkiv i Vorbasse.

Lærer Christian Straarup, Vonsild, der var født i Vorbasse, redegjorde i sin tale for de tre foregående jubilæumsfejringer af rytterfægtningen ved Vorbasse: 25-, 50- og 75-års jubilæerne i hhv. 1889, 1914 og 1939. Niels Straarup sang Nutzhorns sang om rytterfægtningen fra 1914, og August Klockmann rettede en tak til forsvaret og de ældre i Vorbasse, der på en smuk måde *havde mindet de, der deltog i kampen ved Skødebjerg.*

Konklusion

Problemstillingen for denne artikel centrerer sig om, hvorledes rytterfægtningen ved Vorbasse den 29. februar 1864 er blevet anvendt og mindet i et lokalt erindringsfællesskab. Som en begivenhed i

1864-krigen omfatter problemstillingen tillige en undersøgelse af, hvordan denne fortidsbrug relaterer sig til den mere almene, nationale fortælling om den anden slesvigske krig og dens eftervirkninger i det nationale erindringsfællesskab.

En eksistentiel fortidsbrug dækker det universelle behov for at mindes, og den bidrager til at skabe forankring og orientering. Ved 25-årsfesten i 1889 blev rytterfægtningen beskrevet som et af 1864-krigens få danske lyspunkter i J. Jakobsens sang om begivenheden (1889). Denne sammenholdelse med krigen i 1864 genfindes i folketingsmand Laust Rasmussens tale ved 50-års jubilæet i 1914 og i pressens (*Vejle Amts Folkeblad* og *Vestkysten*) dækning af 100-års mindedagen i 1964. Laust Rasmussen betoner desuden i sin tale vigtigheden i at værne om de nationale mindesmærker fra krigen i 1864, ligesom krigens virkningshistoriske betydning på det Danmark, der fremstod 50 år efter krigen, bør erkendes og huskes. Rasmussen søger endvidere i sin jubilæumstale at legitimere de daværende danske regeringspolitikere i årene 1863-64 og rationalisere deres i eftertiden stærkt omdiskuterede udenrigspolitik, hvorved en ideologisk fortidsbrug bliver bragt i anvendelse.

En moralsk fortidsbrug er kendetegnet ved rehabilitering som funktion, der kommer til udtryk i forhold til fremhævelsen af sekondløjtnant Saurbreds positive, moralske egenskaber på bekostning af ritmester Moe i Jakobsens sang fra 1889 og H. Nutzhorns ditto fra 1914. Ved 100-års jubilæet i 1964 blev rytterfægtningen ved Vorbasse gjort til genstand for en moralsk fortidsbrug i såvel taler af oberst K. A. Krarup, assurandør Svend E. Andersen og førstelærer Sven Tygesen som i *Vejle Amts Folkeblad*. Træfningen ved Vorbasse blev genskabt i et nyt lys i den kolde krig, hvor værdier som forsvarsvilje og national opofrelse implicit blev sammenlignet med de danske dragoners heltmodige indsats ved Vorbasse.

Denne artikels undersøgelse viser således, at en lokal begivenhed som rytterfægtningen ved Vorbasse i eftertidens fortidsbrug blev set i lyset af og i relation til den nationale erindring om krigen i 1864. Med baggrund i nærværende artikel kan der formentlig med udbytte foretages lignende fortidsbrugsundersøgelser af lokale begivenheder, der knytter sig til katastrofeåret 1864.

Forfatteroplysninger: Mads Valdemar Egsgaard Hauge er cand.mag. i historie.

Litteratur

Adriansen, Inge og Steen Bo Frandsen: *Efter 1864: krigens følger på kort og langt sigt*, Syddansk Universitetsforlag 2015.
Andersen, Valdemar: *Vorbasse – et hedesogns historie*, Kolding: Konrad Jørgensens Bogtrykkeri 1963.

- Anderson, Benedict: *Imagined Communities – Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, rev. udg., London: Verso 2006.
- Aronsson, Peter: *Historiebruk – att använda det förflutna*, Lund: Studentlitteratur 2004.
- Christensen, Steffen: *Politikens bog om det 20. århundrede – hvad skete hvornår år for år* (2. udg.), København: Politiken 2000.
- Gedde, Premierløjtnant O. F.: ”Rytterfægtningen ved Vorbasse den 29. Februar 1864”, i: *Fra Ribe Amt* (udgivet af Historisk Samfund for Ribe Amt) 1904, s. 139-50.
- Halbwachs, Maurice: *On Collective Memory*, Chicago: The University of Chicago Press 1992 [1941].
- Jahnke, Carsten og Jes Fabricius Møller: *1864 og historiens lange skygger: Den dansk-østrigsk-preussiske krig i 1864 og dens betydning i dag*, Ihleo Verlag, 2011.
- Jeismann, Karl-Ernst: ”Geschichtsbewusstsein – Theorie”, i: Klaus Bergmann et al. (red.): *Handbuch der Geschichtsdidaktik*, bd. 1, Düsseldorf: Pädagogischer Verlag Schwann 1979, s. 42-45.
- Jensen, Bernard Eric: *Historie – livsverden og fag*, København: Gyldendal 2003.
Historie – Fortidsbrug og erindringsspor, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag 2014.
Historiebevidsthed/fortidsbrug – teori og empiri, Aarhus: Historia 2017.
- Karlsson, Klas-Göran: ”Historiedidaktikens teori”, i: Klas-Göran Karlsson og Ulf Zander (red.): *Historien är nu*, Lund: Studentlitteratur 2004, s. 21-66.
- Liljefalk, Axel og Otto Lütken: *Vor sidste Kamp for Sønderjylland. Med et Tillæg: Tiden 1864-1920 af Hans P. Hansen* (3. oplag), København: H. Hagerups Forlag 1920.
- Møller, M. Friis og Ernst Mentze (red.): *1864 – et hundredårsminde*, København: Martin 1963.
- Nielsen, Sune Wadskjær: *Det danske rytteri – De sidste krige til hest 1848-1864*, Sohn 2013.
- Nora, Pierre (red.): *Les Lieux de mémoire*, bd. 1-7, Paris: Quarto Gallimard 1984-1992.
- Selmer, Jørgen: ”Rytterfægtningen ved Vorbasse 1864 – historier om historien”, i: *Mark og Montre*, årg. 26, 1990, s. 48-56.
- Struwe, Lars Bangert og Mikkel Vedby Rasmussen (red.): *Læren af 1864: krig, politik og stat i Danmark i 150 år*, Syddansk Universitetsforlag 2014.
- Søllinge, Jette D. og Niels Thomsen: *De danske aviser 1634-1991*, bd. 3: *1918-1991*, Odense: Odense Universitetsforlag 1991.
- Tygesen, Sven: ”Vorbasse efter 1864 (2008/2)”, i: Sven Tygesen: *Glimt fra sognets historie 2*, Vorbasse Lokalhistoriske Arkiv 2012.

Utrykte kilder

Vorbasse Lokalhistoriske Arkiv:

Arkivfond A 94 journalnummer 1980/58.

Arkivfond A 94 journalnummer 2007/11.

”På 125-års dagen for rytterfægtningen ved Vorbasse 1864”, udgivet af Vorbasse Grundejerforening og Vorbasse Museum den 28. februar 1989, arkivfond A 94 journalnummer 2007/11.

Kilden til 50-års mindedagen i Vorbasse i 1914 er et ikke nærmere identificerbart avisudklip, arkivfond A 94 journalnummer 1988/10. På baggrund af en positiv udelukkelse af aviser fra Esbjerg og Vejle og referencer i avisudklippet til lokaliteter i nærheden af Kolding er der grund til at formode, at udklippet stammer fra et af de fire dagblade i Kolding. Her kan der være tale om enten den konservative *Kolding Avis*, *Kolding Folkeblad* (Venstre), *Kolding Social-Demokrat* eller *Venstrebladet for det sydlige Jylland* (Det radikale Venstre).

Aviser

Vejle Amts Avis 28.02.1889.

Vejle Amts Folkeblad 02.03.1964.

Vestkysten 02.03.1964.